

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education

Challenges and Effects of Crisis Situations on Education

2
0
2
4

SELECTED
PAPERS

Berehove,
30-31 March 2023

International Academic Conference

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

KRÍZISHELYZETEK
HATÁSA ÉS KIHÍVÁSAI
AZ OKTATÁSBAN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2023. március 30–31.

Tanulmánykötet

CHALLENGES AND EFFECTS
OF CRISIS SITUATIONS
ON EDUCATION

International Academic Conference
Berehove, 30–31 March, 2023

Selected papers

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

**ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

ЗУІ ім. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ
Берегове
2024

УДК 370:061.3

В 41

Збірник наукових праць містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування», яка відбулася 30–31 березня 2023 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF) рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (протокол №1 від «25» січня 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти спільно з Видавничим відділом Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

За редакцією:

Емьовке Берсхауер-Олас, Єва Гуттерер, Лідіко Греба та Каталін Поллоі

Технічне редагування та верстка: *Олександр Добош, Ласло Вездел та Вівієн Товт*

Коректура: *Лідіко Гріца-Варцаба, Лідіко Греба та Катерина Лізак*

Дизайн обкладинки: *Вівієн Товт*

УДК: *Бібліотека ім. Опаци Черв Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Матеріали наукового видання рецензовані Науковою радою міжнародної науково-практичної конференції.

За зміст наукових праць відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк видання здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (палітурка)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© Автори, 2024

© Редактори, 2024

© Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, 2024

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

**KRÍZISHELYZETEK
HATÁSA ÉS KIHÍVÁSAI
AZ OKTATÁSBAN**

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2023. március 30–31.

Tanulmánykötet

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Beregszász
2024

ETO 370:061.3

K-95

A kiadvány a 2023. március 30-31-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszéke által rendezett *Krizishelyzetek hatása és kibívásai az oktatásban* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások szerkesztett anyagát tartalmazza.

Nyomtatott és elektronikus formában (PDF-fájlformátumban) történő kiadásra javasolta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2024. január 25., 1. számú jegyzőkönyv).

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszéke.

Szerkesztette:

Bergbauer-Olasz Emőke, Hutterer Éva, Greba Ildikó és Pally Katalin

Műszaki szerkesztés és tördelés: *Dobos Sándor, Vezsdel László és Tóth Vivien*

Korrektúra: *Grixa-Varcaba Ildikó, Greba Ildikó és Lizák Katalin*

Borítóterv: *Tóth Vivien*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felel:

Dobos Sándor (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlegének vezetője)

A kötetben található tanulmányokat a konferencia Tudományos Tanácsa lektorálta.

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

**A konferenciát és a kiadvány megjelentetését
Magyarország kormánya támogatta**

Kiadó: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft. (cím: 88 006 Ungvár, Kárpáti Ukrajna u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (keményfedelű)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© A szerzők, 2024

© A szerkesztők, 2024

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2024

FERENC RAKOCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE
OF HIGHER EDUCATION

**CHALLENGES AND EFFECTS
OF CRISIS SITUATIONS
ON EDUCATION**

International Academic Conference
Berehove, 30-31 March 2023

Selected papers

Transcarpathian Hungarian College
Berehove
2024

UDC 370:061.3

K-95

The publication contains materials of the international academic conference on *Challenges and Effects of Crisis Situations on Education*, organised by the Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education and Management of Educational Institutions of the Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in Berehove on 30–31 March 2023.

Recommended for publication in printed and electronic form (PDF file format)
by the Academic Council of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education (record No. 1 of January 25, 2024)

This volume of conference materials has been prepared by
the Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education
and Management of Educational Institutions and the Division of Publishing
of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

Edited by:

Emőke Berghauer-Olasz, Éva Hutterer, Ildikó Greba and Katalin Pally

Technical editing and pagination: *Sándor Dobos, László Vezsdel and Vivien Tóth*

Proof-reading: *Ildikó Gricza-Varcaba, Ildikó Greba and Katalin Lizák*

Cover design: *Vivien Tóth*

Universal Decimal Classification (UDC): *Apáczai Csere János Library of Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing:

Sándor Dobos (head of the Division of Publishing of Ferenc Rakoczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education)

Selected papers were proofread by the Scientific Board
of the international academic conference.

Authors are responsible for the content of the conference materials.

**The conference and the publication of selected papers
sponsored by the government of Hungary.**

Publishing: Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Address: Kossuth square 6, 90202 Berehove, Ukraine. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Printing: “RIK-U” LLC (Address: Carpathian Ukraine Street 36, 88006 Uzhhorod, Ukraine. E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-15-2 (hardback)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

© Authors, 2024

© Editors, 2024

© Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2024

A KONFERENCIA TUDOMÁNYOS TANÁCSA

- Dr. habil. Bárczi Zsófia egyetemi docens, dékán** – Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-Európai Tanulmányok Kara (Szlovákia)
- Prof. Dr. Bida Olena egyetemi tanár, tanszékvezető** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Csernicskó István egyetemi tanár, az MTA tagja, rektor** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Ukrajna)
- Dr. Grabovac Beáta rendkívüli egyetemi tanár** – Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (Szerbia)
- Prof. Dr. med. Grezsa Ferenc címzetes egyetemi tanár** – Károli Gáspár Református Egyetem, Pszichológiai Továbbképző Központ (Magyarország)
- Dr. habil. Hanák Zsuzsanna egyetemi docens, intézetvezető** – Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Pszichológia Intézet (Magyarország)
- Dr. habil. Híves-Varga Aranka egyetemi docens, intézetvezető** – Pécsi Tudományegyetem, Neveléstudományi Intézet (Magyarország)
- Prof. Dr. Komár Olga egyetemi tanár** – Pavlo Ticsina Umányi Állami Pedagógiai Egyetem, Az Elemi Iskolai Oktatás Módszertana és Innovációs Technológiák Tanszék (Ukrajna)
- Dr. habil. Lidia Marszałek** – Mazóviai Akadémia, Plock (Lengyelország)
- Dr. Orosz Ildikó főiskolai docens, elnök** – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Ukrajna)
- Prof. Dr. Osadchenko Inna egyetemi tanár** – Nemzeti Bioerőforrás- és Természetgazdálkodási Egyetem, Szociális Munka és Rehabilitáció Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Prima Raisza egyetemi tanár** – Leszja Ukrajinka Volinyi Nemzeti Egyetem, Az Elemi Iskolai Oktatás Elmélete és Módszertana Tanszék (Ukrajna)
- Prof. Dr. Pusztai Gabriella egyetemi tanár, az MTA tagja, intézetvezető** – Debreceni Egyetem, Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet (Magyarország)
- Prof. Dr. Tóth Péter egyetemi tanár** – Selye János Egyetem, Neveléstudományi Tanszék (Szlovákia)

НАУКОВА РАДА КОНФЕРЕНЦІЇ

Барці Жофія, доктор габілітований, доцент, декан факультету центральноєвропейських студій Університету Костянтина Філософа в Нітрі (Словакія)

Біда Олена Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

Ганак Жужанна, доктор габілітований, доцент, директор інституту психології Католицького університету імені Кароля Естергазі (Угорщина)

Гівеш-Варга Аранка, доктор габілітований, доцент, директор інституту освітніх, педагогічних наук Печського університету (Угорщина)

Грабовац Беата, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальних і гуманітарних наук Новосадського університету (Сербія)

Грежа Ференц, психіатр, професор інституту післядипломної психологічної освіти Реформатського університету імені Гашпара Каролі, Інститут психології (Угорщина)

Комар Ольга Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Україна)

Маршалек Лідія, доктор габілітований, професор Мазовецької академії в Плоцьку (Польща)

Орос Ільдико Імріївна, кандидат педагогічних наук, доцент, президент Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

Осадченко Інна Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи та реабілітації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Україна)

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки (Україна)

Пустаї Габрієлла, доктор педагогічних наук, професор, член Угорської академії наук (УАН), директор інституту освіти і культури Дебреценського університету (Угорщина)

Товт Петер, доктор педагогічних наук, професор кафедри освітніх, педагогічних наук Університету імені Яноша Шее (Словаччина)

Черничко Степан Степанович, доктор гуманітарних наук, професор, член Угорської академії наук (УАН), ректор Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (Україна)

SCIENTIFIC COUNCIL OF THE CONFERENCE

Zsófia Bárczi, DSc, professor, dean – Constantine the Philosopher University in Nitra, Fakulte stredoeurópskych štúdií (Slovakia)

Olena Bida, DSc, professor, head of department – Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Pedagogy, Psychology, Primary, Pre-School Education and Management of Educational Institutions (Ukraine)

István Csernicsekó, DSc, professor, full member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) rector – Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Beáta Grabovac, PhD, associate professor – University of Novi Sad, Hungarian Language Teacher Training Faculty, Faculty of Social and Human Sciences (Serbia)

Ferenc Grezsa MD, honorary professor – Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, Institute of Psychology (Hungary)

Zsuzsanna Hanák, DSc, professor, director of institute – Eszterházy Károly Catholic University, Institute of Psychology (Hungary)

Aranka Híves-Varga, DSc, professor, director of institute – University of Pécs, Faculty of Humanities and Social Sciences, Hungary (Hungary)

Olha Komar, DSc, professor, head of department – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Department of professional methods and innovative technologies in primary school (Ukraine)

Lidia Marszałek, DSc, professor – Akademia Mazowiecka w Plocku (Poland)

Ildikó Orosz, PhD, associate professor, president – Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Ukraine)

Inna Osadchenko, DSc, professor – National University of bioresources and nature management of Ukraine, Department of social work and rehabilitation (Ukraine)

Raisa Prima, DSc, professor, head of department – Lesya Ukrainka Volyn National University, Department of Theory and Methodology of Primary Education (Ukraine)

Gabriella Pusztai, DSc, professor, full member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) director of institute – University of Debrecen, Institute of Educational Studies and Cultural Management (Hungary)

Péter Tóth, DSc, professor – J. Selye University, Faculty of Education (Slovakia)

TARTALOM / ЗМІСТ / CONTENT

<i>Empirikus és neveléstörténeti kutatások eredményei / Результати емпіричних та історико-педагогічних досліджень / Results of empirical and educational historical research</i>	19
<i>Boldizsár Boglárka – Cseri Kinga – Sipos Judit: MAGYAR ÉS SZLOVÁK EGYETEMISTÁK TANULÁSI ÉS ÉLETVITELI VÁLTOZÁSAINAK VIZSGÁLATA A VILÁGJÁRVÁNY IDEJÉN</i>	21
<i>Csoóri Zsófia: A KÁRPÁTALJAI TANÍTÓKÉPZÉS SZERVEZÉSI ÉS PEDAGÓGIAI ALAPJAI A CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG IDEJÉN (1919–1938)</i>	35
<i>Inántsý-Pap, Ágnes – Szilágyi, Barnabás: THE SEARCH FOR GREEK CATHOLIC IDENTITY THROUGH UPBRINGING AND EDUCATION</i>	47
<i>Kinczerová Adriana – Szabó L. Dávid: A PANDÉMIA HATÁSA AZ ERASMUS+ MOBILITÁSOKRA A SELYE JÁNOS EGYETEMEN</i>	55
<i>Molnár, Nikoletta: TEACHER-STUDENT COMMUNICATION CHARACTERISTICS AND THE CRISIS SITUATION</i>	67
<i>Pallay Katalin – Nagy-Füzesséry Bernadett: A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA ÉS AZ UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM MAGYAR HALLGATÓI KÖZÖTTI TÁRSAS KAPCSOLATOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA ÉS EZEK HATÁSA A KÉT INTÉZMÉNY HALLGATÓINAK EREDMÉNYESSÉGÉRE</i>	77
<i>Szabó L. Dávid – Sýkora Hernády Katalin: A KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA MEGJELENÉSE A SZLOVÁKIAI ÉS A MAGYARORSZÁGI ÁLTALÁNOS ISKOLÁS OLYAN PEDAGÓGIAI DOKUMENTUMOKBAN, AMELYEK A DUALIZMUS KORSZAKÁVAL FOGLALKOZNAK</i>	101
<i>Szalay Ignác: A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐTTI MAGYAR KÖZÉPISKOLAI TÖRTÉNELEMKÖNYVEK ILLUSZTRÁCIÓI</i>	111
<i>Varga, Aranka: VULNERABLE GROUPS IN CRISIS SITUATIONS: HOW TO SUPPORT ROMA STUDENTS' COPING STRATEGIES</i>	119
<i>Vincze Tamás András: MAGYAR ARISZTOKRATA HÖLGYEK PEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGE A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN</i>	129

<i>Oktatásszervezési és távoktatási tapasztalatok / Досвід організації освітнього процесу та дистанційного навчання / Educational management and distance learning experiences</i>	137
<i>Andl, Helga – Laki, Tamásné: "WE ARE IN THIS TOGETHER" – DISTANCE LEARNING EXPERIENCE IN SMALL SCHOOLS IN A PANDEMIC IN SPRING 2021</i>	139
<i>Андрусик Павло: ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	151
<i>Bernhardt, Renáta: SECONDARY SCHOOL STUDENTS' VIEWS ON DIGITAL EDUCATION IN RELATION TO ON-LINE OPPORTUNITIES IN HIGHER EDUCATION</i>	157
<i>Чичук Антоніна – Кучай Олександр – Гуттерер Єва – Візавер Вікторія: НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ І ВОЄННОГО СТАНУ</i>	167
<i>Dezső, Renáta Anna: "ALL'S WELL THE END'S WELL"? CHALLENGES AND LESSONS LEARNT OF AN INTERNATIONAL PEDAGOGY BACHELOR PROGRAM INTRODUCED IN THE MIDDLE OF THE COVID 19 PANDEMIC</i>	173
<i>Dudás János – Holovác József: ONLINE INFORMÁCIÓS RENDSZER KÉSZÍTÉSE AZ OKTATÁSI FOLYAMATOK ADMINISZTRÁLÁSÁRA A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA RÉSZÉRE</i>	183
<i>Furcsa, Laura: PERCEIVED BENEFITS OF ONLINE ORAL EXAMINATIONS AT UNIVERSITIES</i>	191
<i>Fábián Márta – Bárány Erzsébet – Lechner Ilona – Huszti Ilona: A RÁKÓCZI-FŐISKOLA HALLGATÓINAK ATTITÚDJE A (NYELV)TANULÁSHOZ A TÁVOKTATÁS SORÁN</i>	199
<i>Kecskés Judit: KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK A MAGYAR ALAPSZAKOS KÖZÖS KÉPZÉS FINNUGOR NÉPEK ÉS NYELVEK C. TÁRGYÁNAK OKTATÁSÁBAN</i>	215
<i>Magyar, Ágnes: HOW HAVE SECONDARY SCHOOL STUDENTS EXPERIENCED DIGITAL WORK SCHEDULES?</i>	225
<i>Prescott-Pickup, Francis J: DISTANCE LEARNING DURING THE COVID-19 PANDEMIC: THE EXPERIENCE OF STUDENTS IN A LARGE HUNGARIAN UNIVERSITY</i>	235
<i>Прядко Олександр: ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ</i>	247

<i>Oktatástechnológiai innovációk / Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі / Innovative educational technologies</i>	251
<i>Árva, Valéria – Márkus, Éva – Trentinné Benkő, Éva: APPLICATION OF EARLY LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY IN DIGITAL EDUCATION. A RESEARCH PROJECT BY THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES AND THE FACULTY OF PRIMARY AND PRESCHOOL EDUCATION, EÖTVÖS LORÁND UNIVERSITY</i>	253
<i>Baksa Adrien – Sztojka Mirosláv: A PROBLÉMAMEGOLDÓ GONDOLKODÁS TANÍTÁSA-TANULÁSA MATEMATIKA-ÓRÁN</i>	267
<i>Csucska Petra – Csopák Éva: AZ OLVASÁS IRÁNTI ATTITŰD VIZSGÁLATA AZ ESZENYI BÁZISISKOLA ALSÓ TAGOZATOS TANULÓINAK KÖRÉBEN</i>	275
<i>Jaskóné Gácsi, Mária: GAMIFICATION – TESTS OF STRENGTH IN THE DIGITAL SPACE FROM AN EDUCATOR'S PERSPECTIVE</i>	283
<i>Gonda, Zsuzsa: THE FEATURES OF TEACHING METHODS IN ONLINE HUNGARIAN LANGUAGE AND LITERATURE LESSONS DURING PANDEMIC</i>	295
<i>Гікоб Андрія: РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ</i>	307
<i>Molnár, Ákos – Prisztočka, Gyöngyvér: THE POSSIBILITY OF A NEW TREND IN THE TEACHING OF PHYSICAL EDUCATION IN SCHOOLS</i>	313
<i>Nagy Béla: A GENETIKA ONLINE OKTATÁSÁNAK SAJÁTOS-SÁGAI</i>	327
<i>Nagy-Kolozsvári, Enikő – Fábrián, Márta – Huszti, Ilona: USING GAMES IN THE YOUNG LEARNER ENGLISH CLASSROOM IN TRANSCARPATHIA</i>	333
<i>Papp, Beáta: HUNGARIAN-ITALIAN BILINGUAL EDUCATION IN THE LIGHT OF PUBLIC EDUCATION POLICY</i>	343
<i>Papp Gabriella: ONLINE FELÜLETEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA OKTATÁSSZERVEZÉS ÉS E-TEST SZERKESZTÉSE CÉLJÁBÓL</i>	351
<i>Tadeyeva Maria – Tadeyev Petro – Pávlovics Judit: INNOVÁCIÓS TECH- NOLÓGIÁK FEJLŐDÉSE A TEHETSÉGGONDOZÁSBAN</i>	359

<i>Szabó L. Dávid: A KOMMUNIKÁCIÓS KOMPETENCIA DIGITÁLIS FELADATOKKAL VALÓ FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 7. ÉVFOLYAMÁN A DUALIZMUS KORSZAKÁNAK TANÍTÁSÁKOR</i>	367
<i>Az ukrainai oktatás helyzete a pandémia és a háborús körülmények között / Стан освіти в Україні в умовах пандемії та війни / The educational situation in Ukraine during the pandemic and war</i>	379
<i>Борисюнок Максим: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	381
<i>Васютіна Тетяна: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 013 «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»</i>	387
<i>Височан Леся: ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ “Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ” У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ</i>	395
<i>Джандя Галина: ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ</i>	401
<i>Дзямко Вікторія – Дзямко Віталій: ТРАНСФОРМАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ЗДІЙСНЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ</i>	405
<i>Золотаренко Тетяна: ДОСВІД ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У НОРВЕГІЇ</i>	411
<i>Кіт Галина: НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ОРІЄНТАЦІЯ НА ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ</i>	417
<i>Коломісць Дмитро – Івашкевич Євген – Тертична Таїсія: РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ</i>	425
<i>Лазаренко Наталія – Коломісць Алла – Жовнич Олесь: МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ</i>	431
<i>Орос Ільдико – Біда Олена – Кучай Тетяна: ОСВІТА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ І НАСЛІДКІВ ПАНДЕМІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	435

<i>Осердчук Ольга</i> : ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРТНЕРСТВА ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ З МЕТОЮ ЯКІСНОГО МОНІТОРИНГУ	443
<i>Силадій Іван – Маринець Надія</i> : ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ГЛОБАЛЬНОГО ВИМІРУ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	449
<i>Хижняк Інна</i> : ПРОБЛЕМАТИКА НАУКОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	455
<i>Чопак Єва</i> : МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	463
<i>Шука Галина</i> : ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЗА ВИБОРОМ.....	469
<i>Inklúzió – lelki egészség – egészség tudatosság – perspektívák / Інклюзія – психічне здоров'я – усвідомлене ставлення до здоров'я – перспективи / Inclusion – mental health – health awareness – perspectives.....</i>	477
<i>Атрощенко Тетяна</i> : ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	479
<i>Berghauer-Olasz Emőke</i> : MENTÁLHIGIÉNÉS TÁMOGATÓ CSOPORT LEHETŐSÉGEI A FELSŐOKTATÁSBAN.....	485
<i>Biró Brigitta</i> : RAJZFEJLŐDÉSI SAJÁTOSÁGOK ÓVODÁS- ÉS KISISKOLÁSKORBAN	497
<i>Bús Ágnes – Bús Éva – Kovács-Bogya Tünde – Szántainé Baráth Anita</i> : SZEREPKONFLIKTUSOK A FELSŐOKTATÁSBAN A PANDÉMIA IDEJÉN	507
<i>Ceglédi Tímea – Fekete Dorottya – Pusztai Gabriella</i> : ÉRTÉKEK A REZILIENS PEDAGÓGUSOK ÉLETÚTJAIBAN.....	517
<i>Csebil Anikó</i> : TESTI ÉS LELKI EGÉSZSÉG, SPORTOLÁSI SZOKÁSOK A FŐISKOLAI CAMPUSON A PANDÉMIA IDŐSZAKÁBAN.....	523
<i>Erdei, Róbert</i> : A PROGRAMME TO FOSTER RESILIENCE AMONG KINDERGARTEN CHILDREN.....	531
<i>Гребя Ілдіко – Шелельо Тетяна – Гаврилюк Ілона</i> : БУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА ВПЛИВ РІЗНИХ ФАКТОРІВ НА ЙОГО РОЗВИТОК	539

<i>Hanák Zsuzsanna</i> : ÁLLAPOT- ÉS VONÁSSZORONGÁS VIZSGÁLATA EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN.....	545
<i>Kiss Magdaléna</i> : TANÁRI ATTITŰD A VAKOK OKTATÁSÁBAN.....	553
<i>Kondé Zoltán – Kovács Judit</i> : A COVID-TAPASZTALATOK ÖSSZEFÜGGÉSE A COVIDDAL KAPCSOLATOS IMPLICIT BEÁLLÍTÓDÁSOKKAL.....	561
<i>Kós Nóra</i> : KRÍZISHELYZETBEN ADÓDÓ TRAUMA TERÁPIÁJA.....	571
<i>Lestyán Erzsébet</i> : KRÍZISHELYZETEK MEGOLDÁSA PEDAGÓGIAI MÓDSZEREKKEL	579
<i>Михайлович Кристина</i> : ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ УГОРЩИНИ.....	587
<i>Пісняк Валентина</i> : ІНКЛЮЗІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЯК ПІДТРИМАТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	593
<i>Sándor Zita</i> : COVID–19-JÁRVÁNY MEGÉLÉSE ÉS BIOPSZICHOSZOCIÁLIS HATÁSA EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN	599
<i>Simon Gabriella</i> : AZ ONLINE OKTATÁS HATÁSAI A PANDÉMIA ALATT, LEHETŐSÉGEINK.....	615
<i>Sütő Éva</i> : TÁPLÁLKOZÁSI SZOKÁSOKAT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK KISISKOLÁSKORBAN A PANDÉMIA IDEJE ALATT.....	625
<i>Sýkora Hernády Katalin – Horváth Kinga – Pribéck László – Szabó L. Dávid</i> : A TÁVOKTATÁS HATÁSA A TANÁRI ÉNHATÉKONYSÁGRA	635

MAGYAR ÉS SZLOVÁK EGYETEMISTÁK TANULÁSI ÉS ÉLETVITELI VÁLTOZÁSAINAK VIZSGÁLATA A VILÁGJÁRVÁNY IDEJÉN

Boldizsár Boglárka – Cseri Kinga – Sipos Judit

Széchenyi Egyetem Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar

boldizsar.boglarka@sze.hu

cseri.kinga@sze.hu

sipos.judit@sze.hu

A koronavírus-járvány krízisében rejlő potencialitások

A Covid–19 által létrejött digitális átállás számtalan korábbi dogmatikus pedagógiai kontextust kérdőjelezett meg a tanítás-tanulás lényegiségével kapcsolatban, miközben a digitális oktatás személyre szabott hatékony pedagógiai módszerét próbálta szem előtt tartani. Következésképp a tanulás napjainkban egy folyamatos intellektuális készenlét, amely a munka világának aktuális igényéhez is alkalmazkodik (Petzné 2022, 127). A pedagógiai kultúraváltás intenciója ennél fogva a tanár szerepfelfogásának jelentős módosulását fogalmazza meg követelményként, amelyhez szükség van a rutinelhagyás képességére. Ez a progresszív folyamat pragmatikus haszonnal is együtt jár, ugyanis egy jól működő innovatív társadalom feltétele a kellő kritikai attitűddel és önreflexióval rendelkező egyének jelenléte, együttműködése (Cseri 2018).

A koronavírus-járvány megélésének krízise a pedagógia kultúraváltás fontosságát egyértelműen alátámasztotta. A szakirodalmi előzményekhez viszonyulva a krízis fogalmában rejlő értelmezési lehetőségeket érdemes körbejárunk. A krízis görög eredetű szó, amely a „fordulat”, „válság” lényegiségét magában foglalva az intenzív fejlődés lehetősége mellett a tartósan sérült, hátrányos pozíció megélését is lehetővé teszi (Hajduska 2008). Ezt a helyzetet az intenzív tanulás állapotaként értelmezhetjük, amelyben az új megoldások még nem jelentek meg, de a régi, bevált konfliktusmegoldási stratégiák sem működnek már (Hajduska 2008). Selye János, a modern stresszkutatás jeles képviselője joggal hangsúlyozta, hogy a stresszhelyzet által kiváltott állapot kihívás is lehet az ember számára, elősegítve az egzisztenciális fejlődését (Selye 1964).

A krízis által meghatározott helyzetek egyes személyeknél súlyosabb esetekben mentális betegségekhez vezetnek, míg másoknál a krízissel való megküzdés a személyiségfejlődés előmozdítójaként produktív következményekkel járhat (Rutter 1985).

Ezen a ponton méltán hangsúlyozhatjuk, hogy a rezilienciakutatások az egyéni különbségeket szem előtt tartva keresnek magyarázatot a negatív események által kiváltott ellentétes hatások értelmezésére. „A különösen reziliens személyiség átlagon felül hajlamos egy helyzetnek, eseménynek a jövőre nézve aluldeterminált voltát felismerni, a helyzetet újraértelmezni és a szükségből érényt kovácsolva a váratlan lehetőségeket megpillantani” (Békés 2002, 221).

Frankl Viktor logoterápiája szintén hangsúlyozta, hogy a szellemi szabadság lehetősége a borzalmak megélése közepette is jelen van, azaz az elkerülhetetlen szenvedéshez való viszonyunkat képesek vagyunk szabadon megválasztani (Frankl 2020). Az osztrák neurológus szavait idézve: „...nemcsak professzor vagyok, hanem túlélő is: négy koncentrációs tábort jártam meg, így szemtanúja lehettem annak, hogy milyen hihetetlen mértékben képes az ember elviselni az elképzelhető legrosszabb körülményeket is (Frankl 2020, 235).

A krízissel való megküzdési folyamat probléma-, ill. érzelempőzpontú stratégia által egyaránt megközelíthető. A problémacentrikus megküzdést alkalmazva a személy magát a stressz forrását próbálja megszüntetni, azaz a probléma definiálása által feltérképezi a lehetséges megoldási módokat. Az érzelempőzpontú stratégiák pedig arra hivatottak, hogy megvédjék a személyt a destruktív indulatoktól és érzelmektől, azaz cél az érzelmi stresszreakciók enyhítése (Follmann – Lazarus 1988).

Az online tanítási-tanulási folyamaton alapuló pedagógiai paradigmaváltásban rejlő lehetőségek

A digitális oktatás kontextusában kiindulási alapként joggal utalhatunk Émile Durkheimre, aki a törzsi társadalmak lényegiségét elemezve eljut a digitális transzformáció koráig, amely az iskolarendszer alapjait radikálisan megváltoztatta (Durkheim 2003). A poroszos szemléletű frontális osztálytanítás világból beléptünk az információs társadalom dimenziójába, ahol a hangsúly egyre inkább a szimbolikus kommunikációra helyeződik (Castells 2007). Következésképp a hálózati kultúra új identitáskonstrukciókat létrehozva a tudásátadás évezredes hagyományokon alapuló sajátosságait lényegiségében alakította át.

Mindebből kiindulva a kultúraváltás lényegiségének követelményét joggal hangsúlyozhatjuk, amely egyben a hagyományos iskolarendszer eddig megkérdőjelezhetetlen céljainak az újragondolását is szükségessé teszi (Császi 2002).

A digitális pedagógiai kultúra megteremtéséhez tehát nem elegendő a tanárokat felkészíteni a személyre szabott tananyagok kidolgozására és kreatív alkalmazására. Az iskola hagyományos szerepének és társadalmi funkcióinak átgondolása is szükségszerűvé válik, mint ahogy az előbbieken azt hangsúlyoztuk (Jakab 2020).

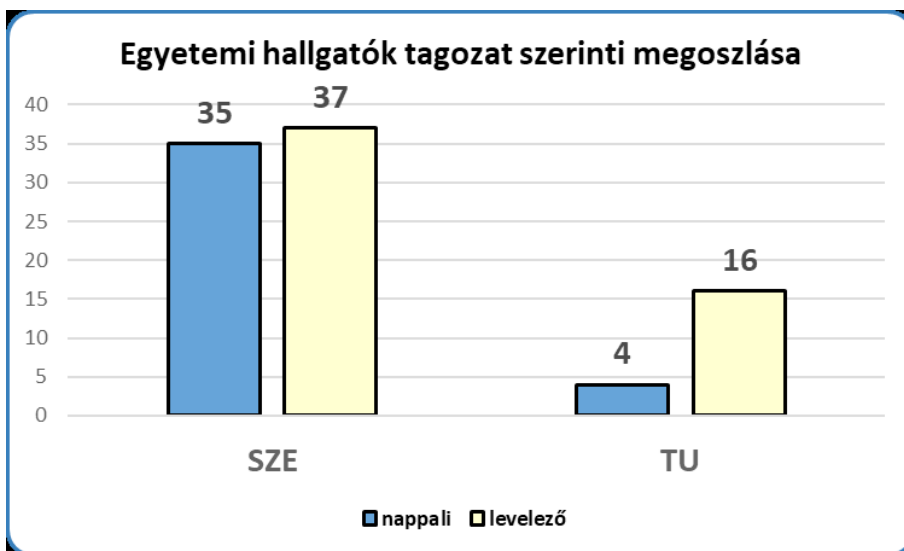
Az oktatásban való valódi paradigmaváltás szükségességének a kiemelését az ember biológiai meghatározottsága is támogatja. A századunkban bekövetkezett technológiai fejlődés ugyanis átalakította a korábbi idegrendszer által meghatározott képességkompetencia dimenziót (Gyarmathy 2012), azaz a téri-vizuális feldolgozás szerepe egyre inkább nő. Következésképp a tanulók individuális igényét szem előtt tartva a tanítási gyakorlatban a személyre szabott megoldások alkalmazása válik szükségesszerűvé, ahol az önszabályozó módszer eszközével a lexikális tudás elsajátítása mellett a készségek, kompetenciák fejlesztése is nélkülözhetetlenné válik (Halász 2007). Azaz a tananyag reformját túllépve az újragondolt képességfejlesztés alapjának és módszertanának a kidolgozására válik szükségessé az új tanulási környezet sajátosságainak figyelembevételével. A tanulás során ennél fogva a külvilág mentális modellezésére van szükség. Az oktatás során ezen a mentális reprezentáción változtathatunk, miközben egyértelműen világképet formálhatunk. A legújabb hálózatalapú tanulási formák, például konnektivizmus alkalmazkodnak a diákok ismeretszerzési formáihoz. Már nem csupán az elsajátításon van a hangsúly, hanem a tudásalkotás és tudásmegosztás során egy közösen készített tartalom létrehozása válik lehetővé, amely együttműködést vár el az oktatásban résztvevőktől (Petzné 2022, 128).

A fentiekben meghatározott közös tartalom megalkotásának intencióját szem előtt tartva érdemes hangsúlyoznunk, hogy nem az informatika technikáihoz érdemes keresni a felhasználási lehetőségeket, hanem látnunk kell, hogy a technológia csak egy eszköz az oktatás hatékonyságának növelése érdekében (Molnár 2020).

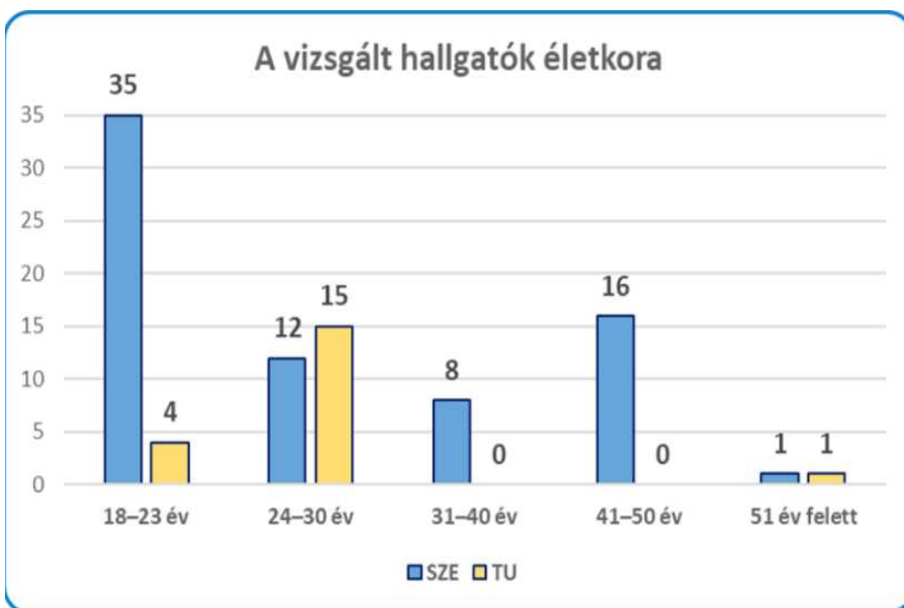
A kérdőíves vizsgálat bemutatása

Online kérdőíves vizsgálatunkat a 2021/22-es tanév őszi félévében végeztük azzal a céllal, hogy az egyetemista hallgatók életét érintő, a koronavírus-járványhelyzet következtében kialakult értékrendbeli és életviteli változásokat feltárja. A vizsgálati személyek a győri Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Karának (SZE), különféle szakirányain¹, illetőleg a nagyszombati Trnavská Univerzita v Trnave Pedagógiai Karán (TU) tanuló nappali és levelező tagozatos hallgatói voltak, akik 2020/21-es tanév második félévében online térben végezték egyetemi tanulmányaikat. Vizsgálatunk kismintás kutatásnak számít, mivel a kérdőívvel megcélzott magyarországi diákok közül 72 fő (34,5%-os részvételi arány), a szlovákiai hallgatók esetében pedig 20 fő (51,3%-os részvételi arány) vett részt a vizsgálatban.

¹ A kérdőív kitöltésekor a hallgatóknak nem kellett megjelölniük, hogy milyen szakosak, mert a kutatási kérdések nem tekinthetők szakspecifikusnak.

1. ábra. A nappali és levelezős hallgatók egymáshoz viszonyított aránya

2. ábra. A vizsgálati személyek életkori megoszlása

A kérdőív a demográfiai adatok lekérdezése mellett feleletválasztós (N=7), Likert-skálás (N=2) és kifejtős (N=3) kérdéseket tartalmazott, tematikáját tekintve pedig három részre tagolódott. Az első két kérdéscsoport a

digitális platformon zajló oktatás hallgatói tapasztalatait, valamint a hallgatók járványhelyzet értelmezését vizsgálta, azt, hogy hogy élték meg az említett időszakot, s milyen életszeméletükben, illetve értékrendszerükben bekövetkezett változásokról tudnak beszámolni. A harmadik rövid téma a megélt tapasztalatok hatására megfogalmazott jövőkép, melyet a tanulmány röviden összegez.

A vizsgálati személyek tagozat szerinti megoszlása esetében a győri egyetem nappali (N=35) és levelezős (N=37) hallgatói szinte azonos létszám-ban vettek részt a vizsgálatban, míg a nagyszombati egyetemisták közül leginkább a levelezős hallgatók (N=16) képviseltették magukat (1. ábra).

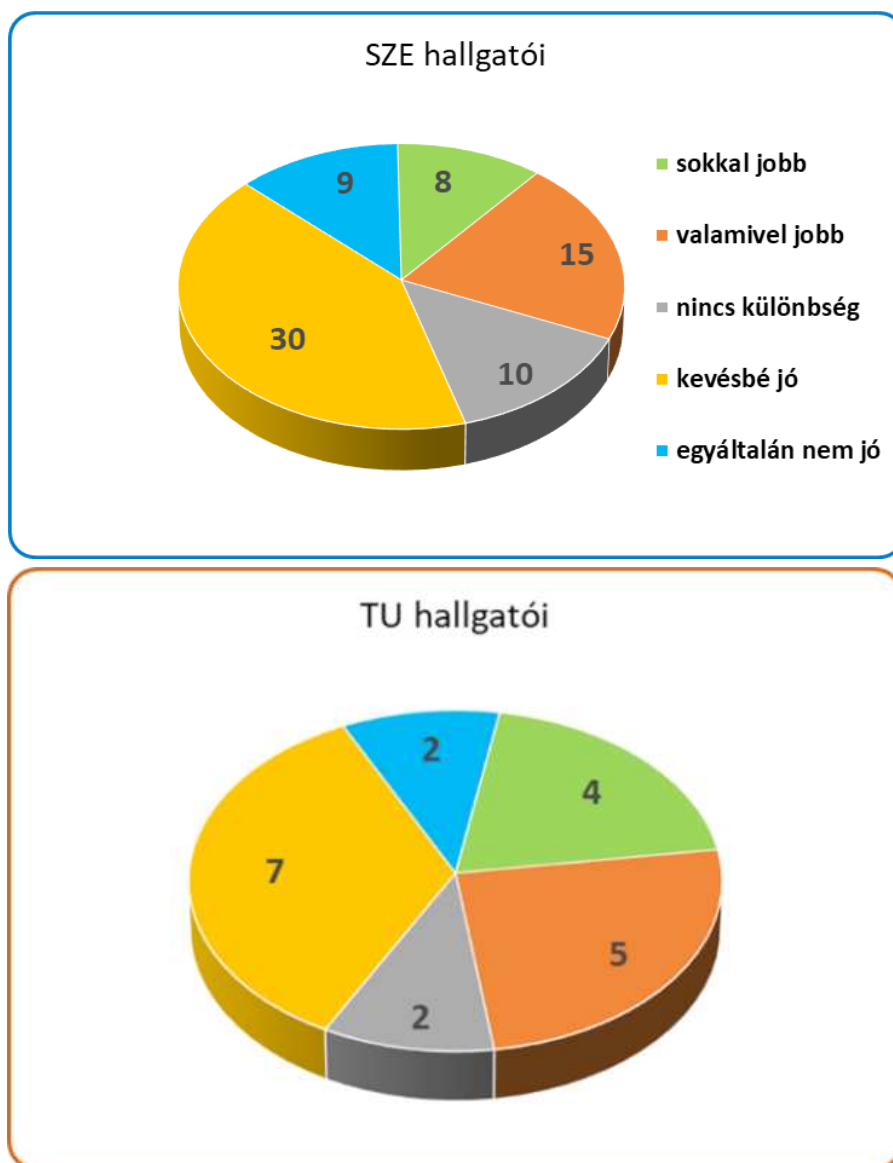
A hallgatók életkorát tekintve a magyarországi diákok közül a legtöbben a 18–23 évesek töltötték ki a kérdőívet (48,6%), illetve a levelező tagozatról a 41–50 évesek (22,2%) és a 24–30 évesek (16,7%) voltak többségben (2. ábra). A szlovákiai hallgatók esetében viszont a levelezős hallgatók 24–30 éves korosztályának véleménye volt döntő (75%) az adatok értelmezésekor.

A vizsgálat eredménye

Az eredmények ismertetésekor elsőként az egyetemisták online oktatási tapasztalatait mutatjuk be, majd ezt követően az értékrendszerben bekövetkezett változásokat vesszük számba.

Az egyetemisták tapasztalatai az online oktatással kapcsolatban

A digitális térben való tanítás-tanulás tapasztalatait összegezve a válaszadók esetében elég változatos kép tárult elénk (3. ábra). A kördiagram legnagyobb szelete (SZE: N=30, 41,6%; TU: N=7, 0,35%) ugyanis azt mutatja, hogy a jelenléti oktatáshoz képest kevésbé jó megoldásnak találták a megkérdezettek. Ennek ellenpólusaként, az előző értékekhez képest kisebb arányban (SZE: N=15, 20,8%; TU: N=5, 0,25%) a tantermi oktatáshoz képest valamivel eredményesebbnek érezték ezt az oktatási formát a hallgatók. Ha összevetjük a pozitív és a negatív mérleget, beleértve a „sokkal jobb” és az „egyáltalán nem elégedett” kategóriák százalékértékeit is, akkor azt látjuk, hogy a Magyarországon tanuló hallgatók körében, azaz a nagyobb vizsgálati mintán, inkább a negatív oldalra billent a mérleg serpenyője (SZE: N=38, 52,7%), mint a pozitívra (SZE: N=23, 32%). A szlovákiai diákok esetében teljesen azonos százalékos értékek születtek (TU: N=9, 0,45%). Összességében fontos megjegyezni, a digitális oktatás megélése elég szubjektív, s az adott személy életkörülményei, tanulási stílusa mellett számos egyéb tényező függvénye.

3. ábra. Az online oktatás hatékonysága

Az online oktatás előnyei és hátrányai az egyetemisták szemében

A következőkben az vizsgáljuk, hogy miben látták a hallgatók az online oktatás erőseit, illetve annak árnyoldalait. Elsőként tekintsük át, hogy milyen pozitív hozzáadékaik voltak a hallgatók életében az otthonról történő óralátogatásnak (1. táblázat).

1. táblázat. Az online tanítási-tanulási folyamat előnyei

Témakörök	SZE (N=72)	TU (N=20)
Idő, pénz, energiaspórolás	89,6%	70%
Rugalmasság	46,6%	20%
Kényelem	36,2%	25%
Könnyebbség a tanulásban	22,4%	55%
Hatékonyabb együttműködés	6,9%	nem említik
Stresszmentesebb oktatás, tanulás	nem említik	30%
Differenciált oktatás, önálló haladási tempó	nem említik	25%
Új szoftverek, eszközök használata	nem említik	15%
Önálló munkavégzés	nem említik	10%

A hallgatók nagy többsége mindkét intézményből úgy fogalmazott, hogy azaz, hogy nem kellett utazniuk és szállást foglalniuk, sok időt, pénzt és energiát spóroltak meg (pl. *nincs utazási stressz, nem kell fizetni a magánlakást/ lakást a tanulóvárosban, hatékonyabb időbeosztás, több alvás...; több időm van tanulni, tovább tudok aludni, és több energiám van.*). Emellett kiemelték, hogy így a pénteki, szombati iskolai napok esetén rugalmasabb, illetve hatékonyabb időbeosztással rendelkeztek, a lyukas órákat pedig a családdal tölthették (pl. *több idő otthon, több idő a családdal*). Az otthonról való tanulás kényelmét más formában is élvezhették, például úgy, hogy otthoni ruhában ülhetek a számítógép előtt. A tanulásban való könnyebbség a feltöltött tananyagok hozzáférhetőségére és arra vonatkozott, hogy az online előadások tartása helyett voltak olyan szaktanárok, akik részletes jegyzetet és segédanyagokat bocsájtottak a hallgatók rendelkezésére. Néhány hallgató az egymás közti gördülékenyebb együttműködést is kiemelte, ami esetükben eredményesebb volt, mint a jelenléti oktatás során. Ezt a nagyszombati egyetemisták közül senki sem említette, ugyanakkor esetükben olyan válaszokat is találtunk, amelyek az önálló előrehaladás sikerességének és a differenciált oktatási forma megvalósulásáról számoltak be.

Emellett a sok pozitívum mellett azonban voltak olyan hallgatói közlések is, amelyekből kiderülhetett, vajon miért érezhették a hallgatók azt, hogy a digitális eszközökön keresztül történő tanulási folyamat nem volt olyan hatékony, mint a jelenléti oktatás (2. táblázat).

2. táblázat. Az online tanítási-tanulási folyamat során megélt nehézségek

Témakörök	SZE (N=72)	TU (N=20)
személyes kapcsolat hiánya	86,8 %	45%
tanórák, követelmények mennyisége, minősége	66,7 %	45%

A 2. táblázat folytatása

Témakörök	SZE (N=72)	TU (N=20)
technikai problémák	35,4 %	40%
fizikai állapotváltozások, motiváció hiánya	25 %	40%
tananyag elsajátítási nehézsége	16,7 %	25%
információhiány	8,3 %	20%
interakció, változatosság hiánya	nem említik	25%
magány megélése	nem említik	15%

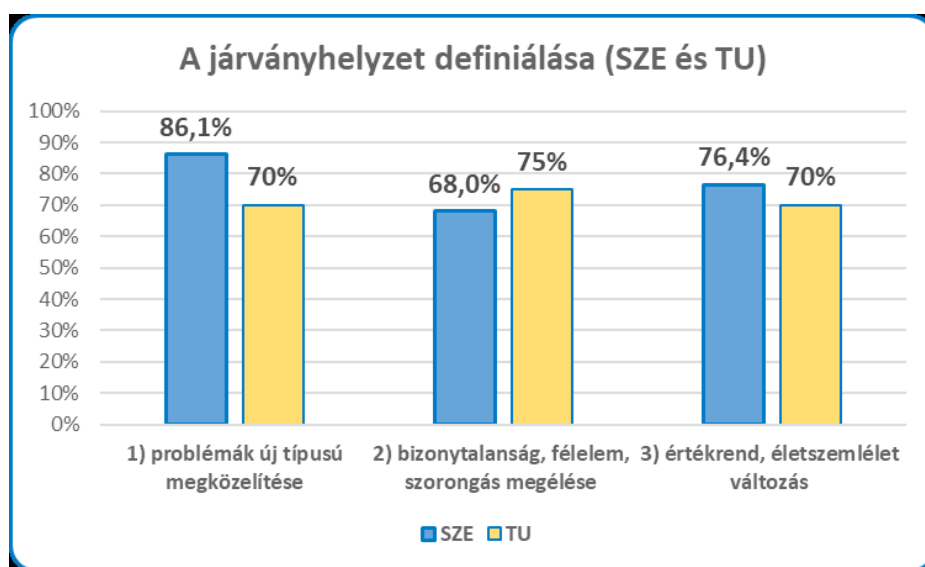
A legtöbben a személyes kapcsolatot hiányolták mind oktatói, mind hallgatói téren, illetőleg úgy érezték, hogy a tanítás minősége is esetenként csorbát szenvedett (pl. *összességében sokkal kevesebbet tanultam, mint a jelenléti órákon*). A digitális oktatásra való áttérés néhány hallgató szerint nem volt olyan hatékony abban a tekintetben, hogy az jelenléti órák helyett több esetben inkább kész tananyagok kerültek feltöltésre, vagy azzal „könnyítették” az oktatók a hallgatók otthoni felkészülését, hogy a követelményszintet lejjebb vitték. A feltöltött tananyagok megértése, elsajátítása is volt, akinek gondot okozott, mely a tanítási folyamat interaktív jellegéből fakadóan a digitális térben nem volt olyan produktív, mint a jelenléti oktatás során. Ezek kapcsán felmerült még az is, hogy a járványhelyzet sok esetben nem tette lehetővé a kötelező gyakorlatok megvalósulását, amely a gyakorlati tudás elmélyítését nagyban korlátozta.

További nehézségként merült fel a gyakori technikai probléma, amely az órákon való produktív részvételt akadályozta (pl. *az internet nem mindig működik jól, néha a hálózat gyenge...*). A motiváció hiányáról és a monitor előtt eltöltött hosszú munkaórák következtében kialakuló fizikai állapotváltozásokról is többen számoltak be (pl. *túl sok időt tölt a képernyő előtt, hát- és szemfájdalom*). A szlovákiai hallgatók közül néhányan a hallgatók közti interakció hiányáról (pl. *alig van kapcsolat a többi diákkal, és nincs normális diákélet*) és a magány érzéséről is számot adtak (pl. *az ember nagyon egyedül érzi magát és magára van utalva*).

A járványhelyzet értékelése a hallgatók által

A vizsgálat másik fontos kérdése az volt, hogy miként értelmezik a megkérdezettek a járványhelyzetet, azaz annak mely aspektusát emelik ki. Ehhez elsőként három definíciót készítettünk, melyek kapcsán Likert-skálán be kellett jelölniük a hallgatóknak, hogy mennyire értenek egyet ezekkel. Az első meghatározás a járványhelyzet kapcsán a problémák új típusú megközelítését emelte ki,

a második a pandémia időszakában megjelenő bizonytalanság, félelem és szorongás megélését helyezte fókuszba, míg a harmadik definíció az emberek értékrendjében, életszemléletében bekövetkezett változásokat hangsúlyozta. Az értékelési skála „maximálisan egyetértek”, illetve „leginkább egyetértek” kategóriáit figyelembe véve, s azokat összegezve az a kép rajzolódott ki, mely szerint a megkérdezettek közül a legtöbben az első meghatározással tudtak azonosulni (86,1%), ezt követően pedig a harmadikkal (76,4%). A második definíció esetében nagyobb szórás volt a válaszadók között, de mégis nagyrészt (68%) ezzel is azonosult a többség (4. ábra).

4. ábra. A járványhelyzet értékelése a magyarországi és a szlovákiai hallgatók körében

A szlovákiai hallgatók esetében – amennyiben hasonlóképp összegezzük a Likert-skála 5-ös és 4-es értékeit, akkor szinte minden kérdés esetében hasonló értékek adódtak, azonban egy hajszállal a második definíció tartalmával (bizonytalanság, szorongás, félelem megélése) a megkérdezettek 75%-a tudott nagyrészt vagy maximálisan azonosulni (4. ábra). Az első (újfajta problémaszemlélet) és a harmadik megfogalmazás (értékrendbeli, életszemlélet változás) kapcsán 70%-os megegyezés született.

A nyílt kérdések kapcsán a vizsgálati személyek saját életükre vonatkoztatva is megfogalmazhatták, hogy hogyan élték meg a járványhelyzet időszakát, s milyen tanulságot szűrték le ebből saját maguk számára. Az elemzés

során mindkét vizsgált csoport válaszait összevonva kezeljük, s ezeket a három korábban említett definíciókhoz kapcsolódóan további alkategóriákba rendeztük. A problémák új típusú megközelítése ezek alapján három fő témára tagolódott:

- adaptáció az új körülményekhez (változások, új élethelyzetek, kihívások)

pl. *teljesen új életforma megtapasztalása, aminek vannak előnyei és hátrányai is.*

- újratervezés, új lehetőségek, utak keresése (munkában, tanulásban)

pl. *különlegesség, szakatlanság; új kihívások, élethelyzetek; lehetőséget nyújt[ott] az önfejlesztésre, tanulmányainkra való fókuszálásra...*

- hatékony időbeosztás (több értékes idő másokra, magukra).

Az emberi érzelmek (bizonytalanság, szorongás, félelem) megélése szintén többretű válaszokban volt tetten érhető:

- testi, anyagi szinten (főképp veszteség formájában)

pl. *nagyon sok bevételtől estem el...*

- külső körülményekhez köthető megélés (korlátozások, bezártság)

pl. *bezártabb világ kevesebb lehetőséggel*

- belső megtapasztalás (bizonytalanság, félelem; lelki, fizikai túlterheltség; túlélésre játszás; veszteség, pl. családtag elvesztése)

pl. *a félelemmel teli élet sokkal kiszolgáltatottabbá tesz, azt is megtapasztaltuk, hogy bármikor bármilyen változás bekövetkezhet*

- közömbös megközelítés (pl. unalmas időszak)

Az ember életében bekövetkezett egzisztenciális változások az alábbi válaszlehetőségeket eredményezték:

- befelé fordulás

pl. *nem kell hajszolni az életet; kicsit lelassultam és fejlődtem*

- értékrendváltás (általában pozitív irányú)

pl. *hatalmas lehetőséget adott arra, hogy észrevegyük az igazi értékeket az életünkben*

- társadalmi összetartás fontossága

pl. *megtanultak az emberek figyelni magukra és egymásra.*

A hallgatók életében bekövetkezett értékrendbeli és életszemléleti változások

Ezt követően többszörös feleletválasztós kérdéssel azt vizsgáltunk, hogy a járványhelyzet ideje alatt megélt helyzet következtében a hallgatók életében milyen értékrendbeli és életszemléletben bekövetkezett változásokról adtak számot. Összességében azt az eredményt kaptuk, hogy mindkét egyetem hallgatói úgy vélték, hogy számukra a legfontosabb a családi, illetve baráti kapcsolatok ápolása (pl. *sokkal fontosabbak a barátok, a család, mint azt eddig gondoltam*),

az egészséges életmód szem előtt tartása, a saját magukra fordított idő biztosítása, a rugalmas életszemlélet, valamint az óvatos, megfontolt viselkedés. A nagyszombati egyetemisták a fent említettek mellett egyéb pozitív jellegű változásokról is beszámoltak, mint például az elégedettebb, optimistább életszemlélet, megnövekedett motivációs szint, hirtelen változásokra való rezisztencia, kevesebb aggodás az egészségi állapot miatt. A két egyetem megkérdezett hallgatói válaszai között az egyetlen kirívó eltérés az anyagi biztonság esetén adódott. Ennek értelmében a magyar hallgatók 22,2%-a az anyagi biztonság megteremtésének szükségességét hangsúlyozta, ezzel szemben a szlovákiai válaszadók számára az anyagi dolgok kevésbé jelentettek prioritást (25%).

A harmadik, a kérdőívet lezáró kérdéscsoport (többszörös feleletválasztós kérdések) a hallgatók jövőképét vizsgálta. Mindkét vizsgálati egyetemista csoport esetében maximálisan a pozitív szemlélet dominál (pl. minden rajtam múlik, a céljaim megvalósulásáért én vagyok a felelős; bizakodó vagyok, hitem szerint minden jól alakul). Arra a kérdésre, hogy melyik ismeretátadási formát preferálják, mindkét intézmény hallgatói többségében a hibrid oktatás mellett foglaltak állást (SZE: 33,3%; TU: 50%).

Összegzés

Kutatásunkban egy magyarországi és egy szlovákiai egyetem hallgatóit vizsgáltuk online kérdőívvel a pandémia során megélt tanulási tapasztalataikról, a járványhelyzet megéléséről, annak életszemléletükre, értékrendjükre gyakorolt hatásairól, valamint jövőszemléletükről.

A kismintás felmérés eredményei kapcsán csupán óvatos megfogalmazásokat tehetünk. Összességében elmondható, hogy az oktatás formáját illetően nagyon eltérő kép rajzolódott ki. A magyarországi egyetemisták többsége szerint az online formában történő oktatás kevésbé volt hatékony számukra, mint a jelenléti formában megvalósuló ismeretátadás. A szlovákiai hallgatók esetében a mérleg két serpenyője nem billent el egyik oldalra sem.

Az online oktatás számos előnnyel járt a hallgatók nagy többségének (idő, pénz, energia spórlás; rugalmas időbeosztás; kényelem; nagyobb önállóság a tanulásban; stb.), azonban kedvezőtlen tanulási tapasztalatokról is beszámoltak mindkét intézmény diákjai. Elsősorban a személyes kontaktust hiányolták mind szociális téren, mind pedig az oktatókkal való diskurzus kapcsán. A tanulási folyamatot kedvezőtlenül érintette a nem megfelelő minőségben átadott tudásanyag is, valamint a digitális térben meg-megjelenő technikai problémák. A monitor előtt történő tanulás kellemetlen fizikai változásokat hozott néhány diák életében. Összességében az online oktatás pozitív és negatív

hozadékanak megtapasztalása azt eredményezte, hogy mindkét intézmény vizsgálati csoportja a jövőben a hibrid jellegű oktatást preferálná, nyilvánvalóan azért, mert ez az oktatási forma személyre szabottabb, és rugalmasabb lehetőségeket kínál a tanítási-tanulási folyamat során. A magyarországi válaszadók körében a három választási lehetőség (online, jelenléti, hibrid oktatás) közti eltérés nem olyan jelentős, mint a szlovákiai diákok esetében, ennek ellenére ez az eredmény mindenképp elgondolkoztató.

A járványhelyzet definiálásakor a két vizsgálati csoport eredménye között eltérést tapasztaltunk, mégpedig azt, hogy a Széchenyi István Egyetem hallgatói leginkább a problémák új típusú megközelítését hangsúlyozták, a Nagyszombati Egyetem (Trnavská Univerzita) hallgatói pedig a pandémia időszakát az érzelmi bizonytalanság, félelem, szorongás megéléseként értelmezték. A járványhelyzet tanulságaként önállóan megfogalmazott állításokat számba véve a magyarországi hallgatók esetében az értelmi és pragmatikai megjegyzések nagyobb mértékben kerültek említésre (pl. az egészségmegőrzés kérdése, a rugalmas életszemlélet, a megoldás központúság, vagy akár az óvatos attitűd jelenléte), s az egzisztenciális megközelítés is jóval dominánsabban van jelen (pl. a világ változik, megélni a pillanatot, új dolgokat kipróbálni, belső béke megteremtése, társadalmi összetartás). Az érzelmi oldalon az emberi, baráti, családi kapcsolatok felértékelődését fogalmazták meg a hallgatók.

Az online tevékenység különböző formái szorosan összefonódnak napjaink mindennapi gyakorlatával. Még ha hatásuk bizonyos szempontból akár vitatható is, a digitális technológiák jelenléte az élet különböző területein évek óta meghatározó tényező lett. Az élet részévé vált, és ezért nem hagyható figyelmen kívül az oktatásban sem (Sipos 2020, 329).

Hivatkozott irodalom

- BÉKÉS Vera (2002): Reziliencia-jelenség avagy az ökológizálódó tudományok tanulságai egy ökológizált episztemológia számára. In: Forrai Gábor – Margitay Tihamér (szerk.): *Tudomány és történet*. Typotex Könyvkiadó, Budapest
- CASTELLS, Manuell (2007): *Az évezred vége - Az információ kora. Gazdaság, társadalom és kultúra III*. Gondolat Kiadó Kör Kft, Budapest
- CSÁSZI Lajos (2002): *A média rítusai*. Osiris Kiadó, Budapest.
- CSERI Kinga (2018): A pedagógiai kultúraváltás interdiszciplináris és egzisztenciális megközelítése. In: Juhász Erika (szerk.) *Kulturális Szemle* 10. szám: Nemzeti Művelődési Intézet
- DURKHEIM, Émile (2003): *A vallási élet elemi formái. A totemisztikus rendszer Ausztráliában*. L' Harmattan Kiadó, Budapest
- FRANKL Viktor E. (2020): *Mégis mondj igent az életre! Logoterápia dióhéjban*. Európa Könyvkiadó, Budapest
- FOLKMAN, Susan – LAZARUS Richard (1988): Coping as a Mediator of Emotion. In: *Journal of Personality and Social Psychology* 54(3), 466–475. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.54.3.4>
- GYARMATHY Éva (2012): Ki van kulturális lemaradásban? In: Tóth-Mózer Szilvia – Lévai Dóra – Szekszárdi Júlia (szerk.): *Digitális Nemzedék Konferencia. Tanulmánykötet*. Budapest, ELTE PPK, 9–16.
- HALÁSZ Gábor (2007): Képességfejlesztés, iskolavezetés és pedagógiai paradigmaváltás. In: Fűzfa Balázs - Kiss Éva (szerk.): *Pedagógiám innen és túl. Zsolnai József 70. születésnapjára*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem BTK, Veszprém, Pannon Egyetem BTK
- HAJDUSKA Mariann (2008): *Krizislélektan*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- JAKAB Gábor (2020): ISKOLA – járvány idején (1. rész). In: *Iskolakultúra*, 30(9), 64–76. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2020.9.64>
- LAZARUS, Richard (1966): *Psychological Stress and Coping Process*. New York - Mcgraw-Hill.
- MOLNÁR Gyöngyvér (2020): Kutatás-fejlesztés és innováció az oktatásban. A „Szegei Műhely” informatikai fejlesztései és gyakorlati alkalmazásuk. In: *Civil Szemle*, 17. (külön-szám), 93-103. http://epa.oszk.hu/04100/04123/00005/pdf/EPA04123_civil_szemle_2020_ksz_093-104.pdf
- PETZNÉ TÓTH Szilvia (2022): Új utak a tanítóképzésben – Gamification rendszerű oktatás megvalósítása. In: Kéri, K. - Borbélyová, D. - Gubo, S. (szerk.): *13th International Conference of J. Selye University. Sections of Pedagogy and Informatics*. Conference Proceedings Komárno, Szlovákia, Janos Selye University. 127-138.
- SELYE János (1964): *Életünk és a stressz*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- SIPOS Judit (2020): Das E-learning ändert die Lernkultur. Effektiver Unterricht in einer dreidimensionalen, virtuellen Lernumgebung. In: *Tradition und Erneuerung: Sprachen, Sprachvermittlung, Sprachwissenschaft*. Akten der 26. Fachtagung der Gesellschaft für Sprache und Sprachen GeSuS e.V. in Montpellier, pp. 329-339.

В 41 Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування. Наукове видання (Збірник наукових праць) Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Єва Гуттерер, Ілдіко Греба та Каталін Поллої. Берегове: ЗУІ ім. Ференца Ракоці II, 2024. – 652 с. (українською, угорською та англійською мовами)

ISBN 978-617-8143-15-2 (палітурка)

ISBN 978-617-8143-16-9 (PDF)

Збірник наукових праць містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики сучасної освіти зумовлені екстремальними умовами функціонування», яка відбулася 30–31 березня 2023 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II.

УДК 370:061.3

Наукове видання

**ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ
ЗУМОВЛЕНІ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ
УМОВАМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 30–31 березня 2023 року

Збірник наукових праць

2024 р.

Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №1 від «25» січня 2024 року)

Підготовлено до видання кафедрою педагогіки, психології, початкової, дошкільної
освіти та управління закладом освіти спільно з Видавничим відділом
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

За редакцією:

Емьовке Бергхауер-Олас, Єва Гуттерер, Ілдіко Греба та Каталін Поллої

Технічне редагування та верстка: *Олександр Добош, Ласло Вездел та Вівісі Товт*

Коректура: *Ілдіко Гріца-Варцаба, Ілдіко Греба та Катерина Лізак*

Дизайн обкладинки: *Вівісі Товт*

УДК: *Бібліотека ім. Опацої Черє Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Матеріали наукового видання рецензовані Науковою радою
міжнародної науково-практичної конференції.

За зміст наукових праць відповідальність несуть автори.

**Проведення конференції та друк видання здійснено
за підтримки уряду Угорщини.**

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса:
пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)
*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 7637 від 19 липня 2022 року*

Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна
пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 21.05.2024. Шрифт «Garamond».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк цифровий. Ум. друк. арк. 52,98.

Формат 70x100/16. **Замовл. №**